

představuje komplikovanou problematiku tohoto oboru zkoumání historie, a to ze všech možných hledisek. Navíc je napsána velmi čtivě a inspirativně a doprovázejí ji stovky fotografií a map.

Po Úvodu následují *Dějiny výzkumu starých cest*. Hned na začátku autoři prokazují celoevropský náhled do celé problematiky, protože sledují vývoj výzkumu v celé Evropě, s důrazem na zkoumání dochovaných římských komunikací. Přehledně je shrnut i výzkum starých cest v českých zemích s důrazem na metodický přínos zkoumání šumavské Zlaté stezky. Stěžejním oddílem jsou *Prameny výzkumu starých komunikací*. O šíři záběru vypovídají názvy jednotlivých kapitol: Původ cest a stezky zvířat, Povaha krajiny a vývoj říčních niv, Eroze a její důsledky pro vedení cest, Význam říčních teras, Brody a jejich zákonitosti, Zajišťování píce, Transport významných surovin a jeho vliv na utváření sítě dálkových cest, Cesta jako hydrologický problém a Čtyři pravidla vedení starých cest. U těchto pravidel je vhodné se zastavit. První pravidlo říká, že cesty, a nejen dálkové, jsou tak přímé, jak to jen jde. Druhé pravidlo spočívá v tom, že cesta je – v rámci přímé trasy – vedena nejsušším možným způsobem. Třetí pravidlo stanoví, že je nutné volit tak bezpečnou trasu, jak to podmínky umožňují. Čtvrté pravidlo je pravidlo nejmenších nákladů finančních i energetických. Další kapitoly tohoto oddílu sledují pozůstatky starých cest, písemné prameny ke studiu starých cest, mapy, archeologické poznatky k trasám cest a provozu na nich a obecné historické aspekty v přímém vztahu k poznávání vývoje sítě cest (právní status cest, mýta a cla, místní a pomístní jména aj.). Čtvrtý oddíl se nazývá *Cesty a řeky* a věnuje se především přechodům vodních toků mosty, přívozy a brody. Pátý oddíl sleduje *Cesty, sídla a fortifikace*: pravěká a raně středověká hradiště, vrcholně středověké hrady a proměnu cest v souvislosti s výstavbou středověkých měst.

Tyto obecné oddíly jsou doplněny případovými studii, v nichž je sledovaná problematika podrobně představena v konkrétní geografické situaci. Závěrečný šestý oddíl je pak věnován právě *vybraným regionálním studiím*: Od Řípu kolem Prahy k Berounce, Přechody Hřebenů – nástup tras do jižních Čech, Trasy na sever – z problematiky starých cest na Bezděžsku. Tyto studie jsou doprovázeny jak přehlednými mapami, tak detailními mapovými výřezy. Je pravda, že čtení těchto studií klade na čtenáře poněkud vyšší nároky, než je tomu u obecných statí. Text je totiž vždy nutné sledovat právě v mapovém průmětu a někdy je nutná konfrontace i s dalšími mapami a vyobrazeními v knize. Kniha je vybavena řadou vzájemných odkazů, které takové sledování usnadňují, a také přehlednou mapou celého zájmového území. To sahá od Berouna a Příbrami na jihozápadě po Českou Lípou a Turnov na severovýchodě a od Roudnice nad Labem na severozápadě po Říčany na jihovýchodě. Optimální by samozřejmě bylo, kdyby byl obsah všech map přehledně soustředěn v jediném on-line dostupném mapovém projektu, ale to je případně otázka dalšího vývoje. Knihu uzavírá shrnutí, slovníček, seznam zkratk pramenů a periodik, věcný a místní rejstřík.

Bez této knihy se skutečně neobejde nikdo, koho problematika starých cest zajímá. Nikde jinde nenajde informace komplexnější a úplnější. Kniha tak ukazuje způsob, jak zmapovat vývoj cest i na ostatním území Čech, Moravy a Slezska. Podstatná je právě ona komplexnost. K uspokojivému výsledku lze totiž dojít pouze při kombinaci všech pramenů poznání. Autoři zdůrazňují zásadní význam starých map i nejnovější formy zkoumání terénního reliéfu pomocí laserového skenování, ale současně dodávají, že bez průzkumu přímo v terénu se výzkum starých cest nikdy neobejde. Moderní metody umožňují směřovat takový výzkum neefektivnějším způsobem.

Poznání starých cest je jedna věc. Autoři dokládají, že jejich dochovaných pozůstatků je mnohem více, než by se mohlo zdát. Některé jsou skutečně mimořádné i v širším evropském měřítku. Jde například o cesty vytesané v pískovcových skalách Kokořinska, svazky úvozů sbíhajících se k přechodům řeky a podobně. Kniha může památkové péči sloužit jako cenný přehled (zmapování) dochovaných reliktů na vymezeném území. A památková péče by tuto mravenčí práci autorů měla reflektovat tím, že se pokusí pro vybrané památky starých cest zajistit náležitou ochranu – ať už formou prohlášení jednotlivých kulturních památek, nebo dokonce krajinných památkových zón. Jde o úkol, kde hrozí nebezpečí z prodlení. Jsou-li dnes takové reliktury bez jakékoli ochrany, mohou snadno zaniknout neuváženými terénními zásahy, jak se to ostatně u některých z nich již stalo. Význam hodnocené knihy je tedy i v tom, že umožňuje praktickou aplikaci získaných poznatků v oboru památkové péče.

Karel KUČA

Hledání kontextu

GIRSA, Václav, a kol. *Hledání kontextu. 10 ročníků Ceny Břetislava Štorma 2008–2018*. Praha: Český národní komitét ICOMOS 2018, 90 s. ISBN 978-80-907103-0-6.

Nikdy nezapomenu na zadání prvního ročníkového projektu v úvodním semestru studia na brněnské fakultě architektury počátkem 80. let 20. století. Měli jsme navrhnout rodinný dvojdům v jihomoravské vesnici. Dostali jsme výkres situace. Když jsem se zeptal, ve které vesnici to je, abych se tam mohl dojet podívat, následovala ze strany pedagoga naprosto udivená reakce: proboha, proč vás to zajímá? Nevím, nakolik je takový přístup běžný i dnes. Ale soudě podle přehlídek studentských projektů vystavovaných na chodbách pražské fakulty architektury bych příliš optimistický nebyl. Problém ale není v tom, že by studenti neznali prostředí, do kterého novostavbu navrhuji, ale v tom, že je jim – pravděpodobně – většinou záslada, že celé to okolí a jeho hodnoty je cosi vedlejšího. Že architekt má nezadatelné právo na svůj ničím neomezovaný tvůrčí počín.

Proti takovému bezohlednému přístupu celý profesní život bojuje profesor Václav Girsy, vedoucí Ústavu památkové péče na pražské Fakultě architektury ČVUT. Zastává zásadu, že úkolem architekta je respektovat všechny existující hodnoty místa a hodnoty nové vytvořit vedle nich – nikoli místo nich. S tím, že právě existující prostředí dodává úkolu zajímavost a napínavost – a nenahraditelnou inspiraci. Jako dlouholetý oponent diplomových prací vznikajících v ateliéru profesora Girsy si troufám tvrdit, že výsledky tohoto úsilí jsou pozoruhodné. Naprostá většina prací – jejichž úroveň je přirozeně rozdílná – přináší nejen citlivý přístup k rehabilitaci historických areálů, ale i jejich invenční a kontextuální doplnění zcela soudobou tvorbou, a výsledkem je harmonické působení celku.

Studentských projektů vzniká každoročně řada. Ve snaze zvýšit povědomí o nich, ale také povzbudit studenty k ještě kvalitnějším výkonům vznikla v roce 2008 Cena Břetislava Štorma. Soutěž pořádá Ústav památkové péče FA ČVUT, GIRSA AT a mecenáš Tomáš Bistřícký ve spolupráci s Českým národním komitétem ICOMOS. Do soutěže jsou zařazeny všechny práce ateliérů Ústavu památkové péče v příslušném školním roce. Porota, která se každý rok obměňuje, vybere vítěze, který obdrží Cenu Břetislava Štorma, a práce oceněné 2. a 3. místem. Každoročně se pak v červnu koná slavnostní vyhlášení výsledků v devicové usedlosti Kotlářka.

V roce 2018 proběhlo již 10. kolo soutěže, což bylo vhodnou příležitostí k rekapitulaci jejích hlavních výsledků za celé období. Tato rekapitulace má podobu poměrně útlé publikace, která přináší základní informace o soutěži, jejích cílech a pravidlech. Těžiště pak

tvoří představení vítězných projektů všech deseti ročníků. Práce samozřejmě nemohou být prezentovány v úplnosti, jde pouze o výběr nejzdařilejších vizualizací. I tak však publikace přesvědčivě ukazuje, že se vytčené cíle daří velmi úspěšně naplňovat. Publikaci tak lze chápat i jako metodickou pomůcku památkové péče, která ukazuje způsob, který tento obor preferuje při rehabilitaci historických území. V souvislosti s tím by bylo dobré hledat formy on-line zpřístupnění ještě většího počtu prací z každého ročníku (a se širším zastoupením výkresů), neboť by to znamenalo neocenitelnou inspiraci pro každodenní praxi.

Karel KUČA

Alexandr Skalický st.: Historismus a secese v Náchodě v letech 1890 až 1918

Publikace s takovým názvem bohužel nikdy nevyšla. Nemožnost zajistit její vydání vedla k „náhradnímu řešení“, kdy ji v letech 2015–2018 na pokračování (kterých bylo celkem 13) otiskl *Časopis Společnosti přátel starožitností*. Jde o unikátní památkovou topografii, která ukazuje, jak cenné architektonické dědictví skrývá toto středně velké východočeské město na kladském pomezí. Navíc jde o dědictví z velké části nechráněné buď vůbec, nebo pouze režimem náchodské památkové zóny. Jednotlivé části textu doplňuje bohatý obrazový doprovod. Na stránkách Zpráv památkové péče proto uvádíme souhrnnou informaci, aby toto pozoruhodné dílo nezapadlo. Úplná bibliografie autora vyjde ve sborníku *Stopami dějin Náchodska* č. 16 v roce 2019.

Historismus a secese v Náchodě v letech 1890 až 1918

1. část: Okruh ulic uvnitř historických hradeb města, *Časopis Společnosti přátel starožitností* CXXIII, 2015, č. 2, s. 97–121.
2. část: Okruh ulic vně historických hradeb města (východní a jižní část), *ČSPS* CXXIII, 2015, č. 3, s. 147–188.
3. část: Okruh ulic vně historických hradeb města (západní část), *ČSPS* CXXIII, 2015, č. 4, s. 214–250.
4. část: Okruh náchodských předměstí. Poděbradova ulice a průjezd městem, *ČSPS* CXXIV, 2016, č. 1, s. 42–55.
5. část: Zástavba historického průjezdu městem. Západní část. Komenského a Tyršova ulice, *ČSPS* CXXIV, 2016, č. 2, s. 78–117.
6. část: Zástavba historického průjezdu městem. Východní část. Ulice Palackého a Kamenice, *ČSPS* CXXIV, 2016, č. 3, s. 142–181.
7. část: Zástavba historického průjezdu městem. Východní část. Ulice Kamenice, *ČSPS* CXXIV, 2016, č. 4, s. 222–254.
8. část: Historický střed města, *ČSPS* CXXV, 2017, č. 1, s. 11–53.
9. část: Historismus na okraji památkové zóny města (vily, rodinné domky a solitéry nájemních domů). Část 1, *ČSPS* CXXV, 2017, č. 2, s. 91–122.
10. část: Historismus na okraji památkové zóny města (vily, rodinné domky a solitéry nájemních domů). Část 2, *ČSPS* CXXV, 2017, č. 3, s. 159–189.
11. část: Historický hřbitov ve Starém Městě nad Metují a další místa pohřbívání, *ČSPS* CXXV, 2017, č. 4, s. 208–246.
12. část: Shrnutí problematiky, *ČSPS* CXXVI, 2018, č. 1, s. 39–50.
13. část: Výběrový soupis pramenů, bibliografie, ikonografie a literatury k tématice výstavby města a Náchod mezi lety 1890 až 1940, *ČSPS* CXXVI, 2018, č. 2, s. 98–116 (spoluautor Vojtěch Kašpar).

Kromě uvedené série autor v tomto časopise publikoval i metodicky velmi podnětnou stat' Náchod – zdroj pitné vody a projekt skupinového vodovodu, *ČSPS* CXXI, 2013, č. 4, s. 217–227.

Karel KUČA

Památková edukace v historických zahradách a parcích: Příklady dobré praxe

HAVLŮJOVÁ, Hana; HUDEC, Petr (edd.). *Památková edukace v historických zahradách a parcích: Příklady dobré praxe*. Odborná metodika Národního památkového ústavu, Metodického centra zahradní kultury v Kroměříži a odboru edukace a dalšího vzdělávání v Praze. Praha: Národní památkový ústav 2018, 283 s. ISBN 978-80-7480-125-9.

V předchozích letech vydal Národní památkový ústav tři metodiky věnující se prezentaci a interpretaci památek zahradního umění. V knihách *Způsoby prezentace památek zahradního umění*¹ a *Způsoby edukačního využití památek zahradního umění*² byly představeny formy a principy tohoto úsilí, publikace *Pomůcky pro realizaci edukačních aktivit v památkách zahradního umění*³ se věnovala adekvátnosti využití materiálních didaktických prostředků. Úsilí poskytnout správcům a uživatelům památek zahradního umění metodickou pomoc při prezentaci a interpretaci zahrad bylo završeno vydáním metodiky *Památková edukace v historických zahradách a parcích: Příklady dobré praxe*. Kniha si klade za cíl představit čtenáři příklady dobré praxe formou záznamů scénářů edukačních programů, které se uskutečnily v několika historických zahradách ve správě Národního památkového ústavu, zejména pak v kroměřížských zahradách. Prezentované zkušenosti těží z výsledků úspěšného projektu *Památky nás baví*⁴, na něž navazuje nově utvořený odbor edukace a dalšího vzdělávání při generálním ředitelství NPÚ v Praze, a dále z lektorské činnosti pracovníků Metodického centra zahradní kultury v Kroměříži. Prostor byl poskytnut také pro příklady prezentace práce lektorů v Českém Krumlově a Krásném Dvoře.

Náměty pro realizaci edukačních aktivit jsou v metodice členěny podle typů návštěvníků památek zahrad-

■ Poznámky

- 1 Petr Hudec – Lenka Křesadlová (edd.), *Způsoby prezentace památek zahradního umění*, Praha 2015.
- 2 Petr Hudec – Lenka Křesadlová (edd.), *Způsoby edukačního využití památek zahradního umění*, Praha 2015.
- 3 Petr Hudec, *Pomůcky pro realizaci edukačních aktivit v památkách zahradního umění*, Praha 2016.
- 4 Projekt *Vzdělávací role Národního památkového ústavu: edukace jako klíčový nástroj zkvalitnění péče o kulturní dědictví ČR* byl podpořen Ministerstvem kultury ČR z Programu aplikovaného výzkumu a vývoje Národní kulturní identity (NAKI) v letech 2012–2015. Blíže viz metodické publikace Hana Havlůjová – Martina Indrová et al., *Památky nás baví* 1–5, Praha 2015.